

8. Кудрявцева И. Г. Семантические характеристики терминологических словосочетаний в языке для специальных целей. Вестник Московского государственного областного университета. 2009. №4. С. 84 – 88.
9. Лемайкина Л. М. Некоторые сложности перевода английских текстов по психологии. Москва, 2012. С. 12 – 15.
10. Лобанова А. А. Переводческие аспекты психологической терминосистемы. Научно-художественный сборник «Гермес», 2010. №2. С. 48 – 50.
11. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь. Москва : Наука, 2011. 320 с.
12. Скурихина О.В. Английская психологическая терминология и способы её перевода. Москва, 2016. С. 173–177.
13. Чалдині Р.Б. Психологія впливу. Львів: Клуб сімейного дозвілля, 2017
14. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студентів вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад. Вінниця : Нова книга, 2013. 376 с.
15. Юнг. К.Г. Архетипи і колективне несвідоме. Львів: Астролябія, 2018.
16. Angst J, Vollrath M. The natural history of anxiety disorders. Acta Psychiatr. Scand, 1991. P. 446-452.
17. Cialdini, R. The Psychology of Persuasion. New York: Harper Collins, 2007
18. Jung, C. The Archetypes and the Collective Unconscious. Princeton:Princeton University Press, 1980.

Золотий Дмитро
Науковий керівник – доц. Гоца Наталія

ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ АЛЮЗІЙ В РОМАНАХ ЖАНРУ ФЕНТЕЗІ

Переклад художнього тексту завжди був і ще довго залишатиметься джерелом генерування нових проблематик. Погляду лінгвістики він цікавий для дослідження з багатьох причин, і свого часу його вивченням займалася величезна кількість знаних науковців (Г. О. Винокуров, Ю. А. Сорокін, В. А. Кухаренко, З. Я. Тураєва, У. Еко, В. В. Виноградов). Художній текст, на відміну від формальних(діловий, науковий), характеризується естетикою, емоційним й експресивним забарвленням тощо. Для створення художнього тексту автори послуговуються різноманітними засобами, для перекладу, яких перекладач повинен володіти не тільки прямими перекладацькими навичками, а й непрямими, для прикладу, одним із таких засобів є алюзія [1].

Алюзія – це інформація, подана у певній формі, що зазвичай, але не завжди виділяє її в тексті або мовленні, відома певному прошарку людей, використовується авторами або мовцями як лінгвістичний засіб, методом вкраплення її в авторські твори або мовлення мовця, для створення конкретного ефекту (гумористичної реакції реципієнта, полегшення розуміння реципієнтом смислових сентенцій у творі, для інтертекстуальності тощо, або ж, окрім натяку, не несе в собі ніякої прямої мети, але завжди має вплив на реципієнта. Щоб перекладач міг достовірно відтворити алюзію йому потрібно виявити її, відтворити сенс, відтворити форму. За цими простими етапами, насправді, стоять набагато складніші процеси і знання, які повинен виконати і якими повинен володіти перекладач.

Перший крок – це виявлення алюзії в художньому тексті. Крок, головна складність якого, полягає не у частині реалізації, а частині, яка відбувається перед цим. Перекладач повинен володіти додатковими знаннями у найрізноманітніших галузях, адже автор може вкласти в алюзію найрізноманітнішу інформацію – від історичних подій - до подій, що відбувалися, для прикладу, у космонавтиці (літературні алюзії, алюзії на кінематограф, алюзії на біблійні історії, алюзії на пісні, алюзії на фольклор, алюзії на культурні особливості та інші). Все це перекладач має намагатися розпізнати у тексті. Успішність першого кроку напряму залежить від ерудованості людини, яка виконує переклад. Також перекладач може спробувати розпізнати алюзію за формою, втім такий підхід є набагато складнішим, нерідко безуспішним, адже автори не завжди використовують алюзії навмисно, інколи, це стається випадково, і вже в процесі першого редагування автор підкреслює ці моменти. Тому найкраще, що може зробити перекладач у цьому – це постійно працювати над ерудованістю.

Після виявлення алюзії в тексті, перекладач може переходити до безпосереднього відтворення сенсу вихідною мовою. Як можна було помітити, ми розділяємо етап відтворення оригіналу на два підетапи – відтворення сенсу і відтворення форми. Спираючись на твердження, В. Комісарова про оптимальну еквівалентність перекладу, а саме, що перекладач

повинен досягнути відносної, максимально можливої близькості між перекладом і оригіналом, ми вважаємо за необхідне підходити до перекладу художніх засобів, що межують із поетичністю, послуговуючись підходом, який використовують, перекладаючи вірші, – спершу відтворювати сенс, а потім – форму [3]. На нашу думку, виконання цього етапу вимагає від перекладача найбільше зусиль. Як зазначає О. Ярема: «Дослідження алюзії може мати літературознавчий чи лінгвістичний напрямок, проводиться у галузі когнітивної лінгвістики, вивчення міжкультурних зв'язків або проблеми інтертекстуальності» [7, с. 193]. М. Захарова у своїй роботі спирається на визначення І. Арнольда і говорить про алюзію, як про «стилістичну фігуру референційного типу, що спирається на екстралінгвістичні пресупозиції мовця і слухача, автора і читача, на історико-культурний компонент фонових знань» [2]. Селіванова, розкриваючи питання інтертекстуальності, також торкається визначення поняття алюзії, на її думку, – це прийоми художньої виразності, що збагачують інформацію, створюючи численні асоціації за рахунок натяку на події, факти, персонажів інших текстів [6, с. 516]. Вона також згадує про перехід від структурних і позиційних парадигм дослідження мови, до парадигм де враховуються й екстралінгвістичні фактори (психологічні, когнітивні аспекти та інші), як доведення вона говорить про важкість дешифрування алюзивності без зважання на ці фактори [6, с. 470 - 471]. З цих визначень робимо висновок, що парадигма дослідження алюзії комплексна і досягнути повної еквівалентності в її перекладі неможливо.

Варто зазначити, що проблеми, з якими перекладач стикається, відтворюючи алюзію, залежать і від цілі, яку він ставить перед собою. Вище ми вже окреслили, що для нас, головною метою є досягнення оптимальної еквівалентності вихідного тексту. Іntenції перекладача повинні залежати від трьох критеріїв, які є основою для її класифікації: 1) джерело алюзії, 2) рівень загальновідомості алюзивного факту, 3) наявність, відсутність національного маркування [2]. Базисом проблематики перекладу алюзії є елементи, з яких алюзія складається, те, що перекладач повинен відтворити у вихідному тексті. Ми вважаємо, що в першу чергу потрібно зважати на інтертекстуальність алюзивного тексту, концептні особливості алюзії, іntenції автора, а також форму в якій алюзія подана в тексті. Коротко пройдемося по кожному з елементів.

Структурно, інтертекстуальність алюзії, на нашу думку, можна розділити на три шари: 1) поверховий шар (те, що бачать всі реципієнти без винятку), 2) середній шар (інформація, яка була «зашита» автором), 3) глибинний шар (інтертекст, який виникає при взаємодії середнього шару інформації із реципієнтом). Щодо концептних особливостей, ми дотримуємось думок Х. Петрини, що говорить про алюзію як про складову концептної системи, і як про таку, що може виражати лінгвоконцепти [4, с. 83]. Зрозуміло, що автор, створює алюзивність з певною метою, тобто прагматичний аспект також важливий в процесі перекладу цієї стилістичної фігури. До форми ми відносимо граматичні особливості алюзивного тексту. Щоб вихідний текст був оптимально еквівалентним перекладач повинен намагатися відтворити ці елементи. Спробуємо через призму їхню призму проаналізувати алюзивний уривок з фентезійного роману Террі Пратчетта «Колір магії».

«I spent a couple of hundred years on the bottom of a lake once» [9].

У цьому уривку автор використовує алюзію на Екскалібур, меч короля Артура.

1. To spend – витратити час, займаючись чимось, або десь проводячи час [8]. (переклад наш – Д.З.)

Couple of – певна кількість чогось (часу, речей, людей тощо).

Hundred – число.

Year – період, що триває дванадцять місяців.

Bottom – найнижча частина чогось [8]. (переклад наш – Д.З.)

Lake – велика територія з водою, оточена землею й не з'єднана зі морем, однак, у неї можуть впадати річки та струмки [8]. (переклад наш – Д.З.)

Once – одного разу.

АЛЮЗІЯ.

Excalibur – меч короля Артура, за проханням власника був викинутий в озеро.

2. Граматичні форми. I: займенник першої особи однини; spent: неправильне дієслово у формі минулого часу; couple: іменник, число – одиниця; hundred: кількісний числівник; years:

іменник, число – множина; on: прийменник; bottom: іменник, число – однина; lake: іменник, число – однина; once: прислівник.

На нашу думку, головними семемами, що викликають асоціацію із мечем Артура є: *hundred years* – вказує на довготривалість, сотні років, *bottom of a lake* – вказує на місце перебування, на дні озера.

З цього фрагменту можемо виписати такі семи. *Hundred years*: довго, час, період; *bottom of a lake*: місце, низ, дно, вода, вологість.

3. Якщо відійти від внутрішнього контексту, то, використовуючи парадигматичний підхід, висловлювання не матиме єдиного семантичного поля зі поняттям *Excalibur*. Спільне семантичне поле помітне тільки, коли ми знаємо, хто промовляє фразу «*I spent a couple of hundred years on the bottom of a lake once.*»

4. Внутрішній контекст є найважливішою компонентою для розуміння алюзії. Персонаж, що промовляє алюзивний текст – меч, що вміє говорити. Тільки в такому контексті можливо зрозуміти алюзію на меч Артура. Тобто, якщо б цю фразу говорив будь-який інший персонаж, то алюзивність у висловлюванні зникла б. Асоціативна група слів: розумний меч, чари, легенда, міф.

5. Локутивна фаза: «*I spent a couple of hundred years on the bottom of a lake once.*»; іллокутивна фаза: основний намір автора — це створення алюзії, зміна змісту ніяк не вплине на сюжетну частину історії; перлокутивна фаза: читач або розуміє, або не розуміє алюзію.

6. В цьому уривку найважливішим є семантичний аспект, адже створення алюзивності залежить від семантичних одиниць, що використовуються у висловлюванні.

В українському перекладі перекладач з легкістю відтворює сенс, втім дещо змінює форму і внутрішній контекст повідомлення, втім, на нашу думку такий переклад є прийнятним:

«Чи я тобі колись розповідав про той випадок, коли мене закинули в озеро ген аж...» [5].

Підсумовуючи, основними проблемами в перекладі алюзій є відтворення у вихідному тексті її глибинних компонентів, таких як: концептні особливості, граматичні форми, семантичні та прагматичні функції. Для досягнення успіху перекладач повинен досконально володіти мовою джерела, мати хороше «відчуття мови», а також бути ерудованим. Найпростішим у перекладі алюзій, на нашу думку, є передача смислової частини цієї фігури, тобто самого натяку, хоча й цей етап може ускладнюватися, залежно від того, що було обрано об'єктом натяку. Наприклад, переклад алюзії на історичний факт виконати легше, ніж алюзії на реальні чи якусь національну особливість. В цілому, вважаємо, що алюзія, з погляду перекладознавчих і лінгвістичних розвідок, є цікавим елементом художнього тексту і потребує подальшого вивчення для вироблення більш чітких перекладацьких стратегій її перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбач І. Художній текст та його комунікативно-прагматичний аспект. Проблеми семантики слова, речення та тексту. 2012. № 29. С. 32–38.
2. Захарова М. Семантика и функционирование аллюзивных имен собственных (на материале англоязычных художественных и публицистических текстов) : автореф. диссертация. Челябинск, 2004. 19 с. URL: https://discourseworld.ru/electronic-library/АКД_Захарова_2004.pdf (дата звернення: 22.04.2021).
3. Козак Т. Адекватність та еквівалентність перекладу. Наукові записки. Серія «Філологічна». 2012. № 25. С. 56–57.
4. Петрина Х. Функціонально-семантичний аналіз алюзій в українських постмодерністських художніх текстах : дис. канд. філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 2019. 219 с.
5. Пратчетт Т. Колір магії. Львів : Старий лев, 2017. 320 с.
6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
7. Ярема О. Літературознавча парадигма дослідження алюзії. Наукові записки. Серія «Філологічна». 2012. № 29. С. 393–395. URL: <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2012/n29/131.pdf> (дата звернення: 22.04.2021).
8. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 22.04.2021).
9. Pratchett T. *The Color of Magic*. New York : HarperCollins, 2005. 228 p.